

a sok kalandozás után a magyar protestánsok közé került bibliafordítás, melyet bizonyára Comenius Amos vitt magával a poseni Lissából Sárospatakra, a hol az ma is található (22—23 l.)⁴. A krakói lengyel egyetemmel kapcsolatban megemlíti röviden a *bursa Hungarorumot* s a krakói szép magyar nyomtatványokat is (17 l.), szól az Erdélybe szakadt lengyel árianusokról (120 l.), több helyen említi a lengyelek közt honos magyar viseletet s kedvelt magyar bort.

Még egyre szerettem volna kitérni, nevezetesen rövid párhuzamot vonni a lengyel és magyar irodalom fejlődése, illetőleg e fejlődés egyes jelentősebb pontjai közt; a reformatio keltette föllendülés, a XVIII. század első, nagyobb felében való mély nemzeti és irodalmi hanyatlás, az utolsó harmadában való föleszmélés, a klasszicizmus és romanticizmus kora, a népies nemzeti elemekhez való visszatérés, mind önkéntelenül kínálkoztak erre, de sietek befejezni úgyszólván már hosszúra nyúlt ismertetésemet, jó lélekkel ajánlva e művet, egyes kisebb szeplőfoltjai mellett is, a lengyel nemzet minden barátjának figyelmébe.

Rácz Lajos.

KÜLÖNFÉLÉK.

A honfoglalás revizioja, vagyis a hun, székely, magyar, besenye, kun kérdés tisztázása cz. a. dr. *Bálint* Gábor nagyérdékű könyvet, mélyreható történet-nyelvészeti tanulmányt adott ki saját költségén. Célja a munkának, a honfoglalás kútfőit revizio alá vévén, igazolni és kimutatni, hogy a nemzeti hagyomány a hun-székely-magyar rokonságról helyesebb nyomon jár, mint a nyelvészek ama két tábora, melyek egyike a magyart finn-ugor fajú, a másika török-tatár fajú népnek mondja. Bálint G. szerint a magyar nemzet olyan törzsesalád, melynek rokonai (de nem testvérei) nemcsak a sokat vitatott finn és török-tatár fajú népek, hanem a nagy turáni családnak többi tagjai is. Bálint Gábor a kaukázusi expeditióból hazajöve, behatóan tanulmányozta a közönségesen cserkesznek nevezett *adighe-kabard* nyelvet s e tanulmányozás arról győzte meg, hogy az adighe-kabard nyelv a magyarhoz nemcsak hasonló, hanem olyan közeli rokon, mely nélkül a magyar nyelv legtöbb jelensége nem is érthető. A két nyelv összefüggésének okát keresendő, tanulmányozta a honfoglalás történeti kútfőit, főképp a keletieket és bizancziakat. Ennek eredménye a jelen munka, melynek fő részei, hogy kik az adighe-kabardok? kik voltak a hunnok? az

avarok és a kazarok, a magyarok, székelyek, bolgárok, a besenyek, az uzok, jászok? S arra az eredményre jut, hogy mindezek egy néplánczolatot képeznek, melyet a nemzeti hagyomány nem ok nélküli tartott egymással összefüggőnek. Szerinte a honfoglaló magyar nemzet két főalkotó eleme a *hunn-kazar* (besenye, kun) és a görög császári író (Konstantin) által *savar-toi-as fal-(ka)* néven említett nép volt, melyeknek összeszűrt nyelvéből keletkezett a magyar nyelv. A nagy nyelvészeti apparatussal írt érdekes munkát behatóan fogjuk ismertetni.

Az Esterházy család és oldalágainak leírása jelent meg igen díszes kiállításban (Budapest. Athenaeum 1901) *gr. Esterházy János* tollából, melyhez egy kötetben oklevéltár is járul. A becses családtörténeti mű, mely hiteles oklevelek alapján adja a család eredetét, leszármazását, a történelemben szereplő tagjainak nevezetesebb életrajzi adatait, a nemrég elhunyt tudós szerzőnek hátrahagyott művei közül való. Részletes ismertetését az Erdélyi Múzeum következő száma hozza.

Gróf Benyovszky Móricz haditengerészeti és kereskedelem-politikai terveiről (1779—81. Budapest, 1901.) *Thallóczy Lajos* egy igen érdekes tanulmányt írt, mely egyúttal a kalandos gróf életének egyes homályos pontjait is tisztázta. Benyovszky 1777-ben érkezett meg Madagaskárból Párisba, már mint a sziget kormányzója; ugyanakkor ismerkedik meg vele a még trónörökös II. József is, kinek — úgy látszik — tetszését meg is nyerte. Benyovszky különben nem maradt állandóan Franciaország szolgálatában, nemsokára hazajött Magyarországra, a mire engedélyt már 1777. év végén kapott. Első dolga volt a grófságért folyamodni és ezt a „dolgok intézésében tanúsított különös ügyességeért“ 1778. ápr. 3-án meg is kapta. A gróf ezután katonai szolgálatba lépett, ezredes lett, s mint ilyen vett részt az örökösödési háborúban. Benyovszky azonban csakhamar nyugdíjaztatott, a miben valószínűleg II. Józsefnek is lehetett része, kinek vele más tervei lehettek, s valószínűleg összefüggésben van a gróf tervezésével. 1780-ban t. i. Benyovszky Bécsben megkezdte kereskedelem-politikai működését, emlékiratokat szerkeszt; Kaunitz herczeg azonban a hozzá áttett tervezetek közül csak a haditengerészeti illető emlékiratot méltatta figyelemre, s erről kedvező információt adott a császárnak, de II. Józsefet, úgy látszik, a pénzügyi szempontok és a biztos garanciák hiánya a terv megvalósításától visszariasztották. Benyovszkynak csupán csak egy eszméjét próbálták a gyakorlatban is megvalósítani: a magyar kiviteli forgalom növelésére irányult szállítási tervet. A szállítási útvonal Károlyvárostól Fiuméig terjedt; 4 állomása és 60 társzekere volt. A vállalat nem tartott sokáig; anyagi zavarok bántják, hitelezői, a kiket nagy nyereséggel biztatott, bizalmatlankodnak, kérik a kamatokat. Benyovszky ezért a kancelláriához fordult kölcsönért, s mert nem kapott, otthagya az egész vállalatot, s Párisba ment. — Minderről Thallóczy nagyon érdekes és tanulságos képet ad.